

СТАТУС ПОСРЕДНИКА У ОСИГУРАЊУ

Проф. др Владимир Чоловић*

Апстракт: Посредовање у осигурању представља делатност којом се могу бавити и појединци и правна лица. Ова делатност је од изузетне важности за осигурање. Посредник у осигурању (појединац или правно лице) настоји да доведе у везу уговарача осигурања или осигураника са осигуравајућим друштвом. Посредник у осигурању има право на накнаду (провизију) за извршено посредовање. Овај рад посвећује пажњу регулисању статуса посредника у осигурању у Републици Српској, Србији, као и у другим земљама. Аутор се критички осврће на поједина решења у законодавству Републике Српске. У раду се дају предлози за будуће регулисање ове материје. У Србији, посредовање у осигурању регулише „статусни“ закон који регулише, уопште, статус осигуравајућих друштава. Са друге стране, у Републици Српској се ова материја регулише посебним законом. Највећа замерка која се може упутити законодавцу Републике Српске се тиче назива закона. Иначе, делатност посредовања у осигурању има много већи значај у другим земљама. То показује и висина премије осигурања коју остваре посредници. У раду се представља и регулисање ове области у законодавству Европске уније.

Кључне речи: посредовање, осигурање, брокер, премија, осигуравајуће друштво, осигураник, провизија.

1) Уопште о посредовању у осигурању

Регулисање посредовања у осигурању је од изузетног значаја за тржиште осигурања. Услуге посредника у осигурању, без обзира да ли се ради о физичким или правним лицима, користе и осигураници (као и уговарачи осигурања) и осигуравајућа друштва. Но, у земљама у региону посредовање у осигурању није развијено као у другим земљама, пре свега чланицама ЕУ. Законодавац у Републици Српској посредовање у осигурању регулише посебним законом. Истим законом регулише и статус посредника (који се у том закону називају и брокерима) и статус заступника. У другим земљама у

* Проф. др Владимир Чоловић, Институт за упоредно право, Београд.

суседству (нпр. у Србији и Хрватској), ова материја се регулише „статусним“ законом, који регулишу општи положај осигуравајућих друштава. На простору бивше СФРЈ није било познато посредовање у осигурању као професионалне делатности у продаји услуга осигурања, с обзиром да су тадашње заједнице осигурања самостално организовале функционисање осигурања, односно, преко заступника, који су, по правилу, били запослени у оквиру тих заједница осигурања. Положај заступника је био регулисан у Закону о облигационим односима (ЗОО), који је, као тадашњи, савезни закон СФРЈ, дефинисао права, обавезе и дужности заступника у поступку закључења и извршавања уговора у осигурању. Посебних статусних прописа о заступницима осигурања није било. Посредовање у осигурању се појављује касније, настанком нових држава на територији СФРЈ. У почетку, посредници се нису битно разликовали по начину и методама рада од заступника, осим што су радили самостално у своје име и за рачун једног или више осигуравајућих друштава.¹

Да би могли да говоримо о статусу посредника у осигурању, морамо да посветимо пажњу основним елементима уговора о посредовању, као и разлици између посредовања и заступања, односно, између посредника и заступника. За тему овог рада, веома је битна разлика између две, наведене, врсте послова, с обзиром на садржину Закона о посредовању у осигурању Републике Српске (даље: ЗПО)².

Уговор о посредовању је посебно регулисан у ЗОО. То је уговор о обављању привредних услуга којим се једна страна – посредник обавезује да настоји да нађе и доведе у везу са другом уговорном страном – налогодавцем, лице које би с њим преговарало о закључењу одређеног уговора, а налогодавац се обавезује да му исплати одређену накнаду, ако тај уговор буде закључен.³ Уговор о посредовању је именовани уговор. Овај уговор је неформалан уговор, јер је за његово закључење довољна проста сагласност воља.

Посредник је лице које се професионално бави извршавањем туђих налога, па се сматра да је уговор о посредовању закључен, уколико посредник одмах није одбио понуду. Уговор о посредовању најчешће се закључује као уговор по приступу, на основу општих услова пословања. Уговор о посредовању се по правилу закључује као уговор *intuitu personae*, будући да су лична својства посредника од посебног значаја за ову врсту посла. Изузетно, овај уговор може бити закључен и без обзира на лична својства уговорника. Уговор о посредовању је двострано обавезан уговор, с обзиром да ствара узајамне обавезе уговорних страна. Посреднички посао ствара две врсте правних односа: однос између налогодавца и посредника, који настаје закључењем

¹ Ивањко Ш., *Посредници у осигурању у праву Републике Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине* СОРС 2005, стр. 1.

² Закон о посредовању у осигурању Републике Српске („Сл. гласник Р. Српске“, бр. 17/05, 64/06, 106/09).

³ Члан 813. ЗОО.

уговора о посредовању; и однос између налогодавца и трећег лица, који настаје извршењем уговора о посредовању и састоји се у закључењу одређеног уговора између налогодавца и трећег лица кога је посредник пронашао и довео у везу са налогодавцем.

Са друге стране, послови посредовања у осигурању су послови који се односе на довођење у везу осигураника, односно, уговарача осигурања са осигуравајућим друштвом ради преговарања о закључењу уговора о осигурању, на основу налога осигуравајућег друштва основаног у складу са одредбама овог закона или налога осигураника, односно, уговарача осигурања.⁴ Други термини који се користе за посредовање, односно за посреднике, јесу брокеража, тј. брокери. Брокери се као појам везују за англосаксонско право. Они нису везани само за осигурање, иако се посредници у осигурању све чешће називају брокерима и на нашим просторима.⁵

Разлике између послова посредника и заступника

Веома је битно одредити разлику између посредовања и заступања у осигурању. Те разлике произлазе из дефиниција једног и другог правног посла. Основне разлике између посредовања и заступања су следеће: 1) Посредник обавља послове као самосталан привредник, у своје име и за свој рачун, док заступник обавља послове у име и за рачун налогодавца; 2) Посредник штити интересе обе уговорне стране, док заступник штити само интересе свог налогодавца; 3) Посредник, по правилу, обавља само фактичке радње – проналажење пословних партнера за свог налогодавца, док заступник закључује правне послове у име и за рачун свог налогодавца; и 4) Уговор о посредовању је неформалан уговор, док је уговор о заступању формалан уговор. Морамо истаћи да су најбитније прве три наведене разлике. Значи, посредник је самосталан, он мора да штити интересе обе стране и, најзад, његов задатак је да доведе у везу две стране, како би оне закључиле уговор. Значај и посредника и заступника у осигурању је велики. Од њих зависи функционисање тржишта осигурања. Но, положај посредника је на нашим просторима много мање значајан у односу на развијене европске и друге земље.

Основне карактеристике посредника у осигурању

За дефинисање статуса посредника у осигурању и његове делатности, битно је издвојити његове најважније карактеристике, које га разликују од других делатности у вези са осигурањем. То су:

1) Независност. Посредника не контролише ниједно осигуравајуће друштво, иако професионално може сарађивати са свима;

⁴ Шулејић П., Право осигурања, Београд 2005, стр. 163.

⁵ Мркшић Д., Петровић З., Иванчевић К., Право осигурања, Нови Сад 2006, стр. 93.

2) Професионалност. Посредник се, искључиво, бави посредовањем у осигурању; и

3) Специјалност. Посредник детаљно познаје производе осигурања, као и осигураваче на тржишту, односно, све њихове могућности у покривању осигуравајућих ризика. Ту мислимо на кадровску оспособљеност осигуравајућег друштва, затим бонитет, као и добре и лоше стране тог друштва. Исто тако, веома је битан и систем реосигурања.

Посредник треба да пружи комплетну услугу клијентима – осигураницима, а, исто тако, да предлаже нове производе и услуге осигурања у сарадњи са осигуравајућим друштвима.

2) Посредници у осигурању у другим земљама

Постоји велика разлика између рада и улоге брокера, односно, посредника у осигурању у свету и код нас. Као што ћемо касније видети, и законодавац у Републици Српској користи реч брокер, мада, на неадекватан и некомплетан начин. Кад су у питању брокери за осигурање у другим земљама, они развијају производе осигурања, издају документацију, прикупљају премију од осигураника и наплаћују штету од осигуравача, а управљају и комплетним процесом осигурања у име клијента, а осигуравачи се фокусирају на позитивну селекцију ризика, континуитет пословања и бригу о штетном резултату. Брокер, најпре, иступа у име клијента и за његов рачун, а заступник то чини у име одређеног осигуравача. Брокер је независан саветник клијента по чијим налозима делује на тржишту и тражи најбољу понуду за њега. У већини земаља захтева се да брокер у осигурању мора имати лиценцу. Међутим, сматра се да даље усавршавање брокера у осигурању доприноси да он напредује. Такође, од њих се тражи да редовно буду присутни на семинарима из области осигурања.⁶

Иначе, кад је у питању статус посредника у осигурању у земљама у региону, друштва за посредовање у осигурању у Словенији су 2009. године посредовала у склапању послова у вредности од преко 100 милиона евра. Двадесет највећих друштава за посредовање у осигурању је те године остварило укупно 8,2 милиона евра прихода и преко 2,2 милиона евра чисте добити. На словеначком тржишту осигурања се, након пријема те земље у ЕУ, појавило око 400 осигуравајућих друштава. Са друге стране, у Хрватској, осигуравајућа друштва су уговорила 70 процената од укупне премије, сами, без учешћа друштава за посредовање. Ипак, број друштава за посредовање у осигурању у задњих неколико година се повећао на преко 30, а очекиваним уласком Хрватске у ЕУ, као и применом начела „freedom of service“ очекује се даље јачање конкуренције у овој области. Значи, улога брокера ће се мењати, а и везати за сложеније ризике, који се односе на привреду, док ће се лична осигурања закључивати преко заступника и Интернета. Према последњим

⁶ <http://www.wisegEEK.com/>

службеним подацима, у 2009. години брокери су у Хрватској уговорили два посто укупне премије, а агенције 27 посто. Ситуација у другим земљама је битно другачија, тако да премија осигурања коју уговоре, односно произведу брокерска друштва, иде и до 75 посто тржишне премије. Привредни и други субјекти који закључују осигурање, уопште не желе директан контакт са осигуравајућим друштвом, већ тај посао обављају преко брокера за осигурање, коме је то и основна делатност.

Но, кад су у питању земље у региону, које још нису чланице ЕУ, ситуација је далеко од идеалне, кад је у питању улога посредника у осигурању. То се односи на чињеницу да би у једном уговору у осигурању, чије извршење координира брокер, морало да учествује (у својству уговорних страна) 10 до 15 осигуравача, како би се дисперзирао ризик који се преузима.⁷ У сваком случају, број посредника у осигурању ће се повећати, имајући у виду да их сада у Словенији има више од 100.

Другачија је ситуација када је у питању улога посредника у осигурању у другим земљама, без обзира да ли су у ЕУ или не. Брокери и заступници у осигурању, према подацима Међународног удружења посредника у осигурању из 2009. године, у Италији заузимају удео у продаји неживотног осигурања 91,5 процената, а у Грчкој је њихов удео на нивоу око 88 процената. Постоје велике разлике и кад је у питању њихов статус и начин обављања делатности. Нпр., у Мађарској, посредник ради само за једног осигуравача, са којим га везује уговор. Он се још зове и „везаним посредником“. У другим земљама, посредници су потпуно независни од осигуравача, они само добијају пуномоћ од друштва за осигурање или реосигурање, да могу да закључују уговоре у тачно одређеној области и са тачно дефинисаним ризицима. У САД се разликују општи заступници (*managing general agents*) и лица која воде послове и имају пуномоћ за потписивање уговора и доношење послова (*managing general underwriters*)⁸.

Интересантно је питање улоге посредника код наплате премије, односно, да ли је он одговоран за наведено. Опште је схватање да само осигураник, у оваквим ситуацијама, одговара осигуравачу за плаћање премије. Но, у Немачкој и Италији, питање одговорности за наплату премије се посебно дефинише у уговору између осигуравача и посредника, тако да посредник (у Немачкој) може да добије посебан бонус за наплату премије. Што се тиче плаћања штете, опште је правило да осигуравач плаћа штету осигуранику, односно, оштећенику, али постоје земље у којима осигуравач може да плати штету посреднику, који је дужан да одмах тај износ проследи осигуранику, тј. оштећенику, као што је то на Новом Зеланду. Исто тако, поставља се питање да ли је осигураник испунио своју обавезу, ако је премију платио посреднику,

⁷ www.osiguranje.hr, Приказ чланка „Брокери – мијења се улога посредника у осигурању“, 06.06.2011.

⁸ Мркшић Д., Петровић З., Иванчевић К., нав. дело, стр. 94.

а овај је није уплатио осигуравачу, због платежне неспособности. Наиме, ако је посредника ангажовао осигураник, тада се неће сматрати да је он испунио своју обавезу осигуравачу, у таквој ситуацији. Обрнуто, ако је осигуравач ангажовао посредника, тада ће се сматрати да је осигураник извршио своју обавезу, ако је посреднику уплатио износ премије.⁹

3) Регулисање статуса посредника у осигурању у законодавству Републике Српске

Законодавац у Републици Српској регулише статус посредника у осигурању посебним законом, који регулише и заступање у осигурању. ЗПО дефинише да посредовање у осигурању обављају брокери у осигурању и заступници у осигурању.¹⁰ ЗПО посреднике одређује као брокере. Такође, овим Законом се одређује да посредовање у осигурању могу обављати правно лице и предузетник који имају дозволу Агенције за осигурање Републике Српске и који су уписани у судски регистар, односно у регистар општинског органа управе. Исто тако, ове послове може обављати физичко лице које има овлашћење Агенције за осигурање Републике Српске.¹¹ Посветићемо пажњу дефинисању статуса посредника, односно, брокера у осигурању у ЗПО, као и пословима које они могу обављати. О самом начину регистравања ових лица, затим, могућностима да посредници из Федерације БиХ могу обављати послове посредовања у осигурању на територији Републике Српске, и обрнуто, неће бити речи. Исто тако, нећемо говорити о банци као посреднику у осигурању.

По ЗПО, брокерско друштво у осигурању (друштво за посредовање у осигурању) се може основати или као акционарско друштво или као друштво са ограниченом одговорношћу, у складу, пре свега, са законодавством које уређује привредна друштва, ако одредбама ЗПО није другачије уређена ова материја. Брокер може бити правно или физичко лице, чији је професионални циљ да у доведе у везу лица која желе да покрију одређени ризик осигурања и осигуравајуће друштво. Такође, брокер обавља припремне радове за закључење уговора о осигурању, а, исто тако, помаже при спровођењу истих, као и при реализацији захтева за накнаду штете. Брокер прима провизију од осигуравајућег друштва и слободан је у погледу самог избора тог друштва. Иначе, одредба која регулише наведено је неразумљива, ако се чита ЗПО. Разлог томе је што се није, претерано, водило рачуна о самом уговору о посредовању, односно, о основним елементима тог уговора.

ЗПО одређује и услове које брокерско друштво за осигурање мора да испуни да би могло да обавља своју делатност. Поменућемо само два: - оснивачки улог у новцу у износу од 200.000 конвертибилних марака; и – закључен уговор

⁹ Мркшић Д., Петровић З., Иванчевић К., нав. дело, стр. 95.

¹⁰ Члан 2, ст. 1 ЗПО. Посебно ће бити речи о осигурању од одговорности посредника у осигурању.

¹¹ Члан 2., ст. 2 и 3 ЗПО.

о осигурању од одговорности из делатности и од професионалне одговорности у висини суме осигурања које на сме да буде мања од 400.000 конвертибилних марака по сваком одштетном захтеву, односно 640.000 конвертибилних марака за све одштетне захтеве у једној години.¹² Брокерско друштво за осигурање добија дозволу за рад у трајању од две године. Дозвола за рад ће бити одузета, ако брокер у осигурању не поднесе документацију која је предвиђена у ЗПО, а која се односи на продужење дозволе за рад (која се подноси месец дана пре истека рока од две године) и ако се из тих докумената може видети да брокер не може више да врши делатност посредовања у осигурању.¹³

ЗПО наводи и нека општа правила везана за брокере у осигурању, а која се односе на заштиту интереса уговарача осигурања, осигураника, као и осигуравача. Кад је у питању заштита интереса уговарача осигурања, односно осигураника, брокер у осигурању мора, између осталог, да: изради анализу ризика; изради оцену финансијске способности осигуравајућих друштава; достави уговор са условима о осигурању, као и правила за обрачун премије; провери садржај полисе осигурања; пружа помоћ за време трајања уговора о осигурању, као и код наступања осигураног случаја; итд.¹⁴ Брокер у осигурању је дужан да, на посебном рачуну, држи износе које му је, за рачун осигураника, уплатило осигуравајуће друштво. Ти износи се не могу користити за исплату другим повериоцима, а у случају инсолвентности, односно, стечаја, они ће се користити, пре свега, за исплату неизмирених износа које брокер другује својим клијентима, на име неисплаћених захтева за накнаду штете из осигурања.¹⁵ Надзор над пословањем посредника у осигурању обавља Агенција за осигурање Републике Српске.¹⁶ Ова Агенција ће одузети дозволу за рад правном лицу, посреднику у осигурању и предузетнику у случајевима везаним за давање неистинитих података, теже или често кршење правних прописа, као и ако наведена лица не поступају по њеним налозима. Иста правила су одређена и за одузимање дозволе за рад физичком лицу - посреднику у осигурању.¹⁷

Иначе, у Републици Српској је основано Удружење посредника у осигурању. Наиме, развој тржишта осигурања, као и законске промене у области посредовања у осигурању наметнуле су потребу за организовањем посредника у осигурању у удружење које би квалитетније заступало њихове интересе. Основни циљеви Удружења посредника у осигурању Републике Српске су сарадња са надлежним органима везано за унапређење законске регулативе у области посредовања у осигурању, усавршавање услуга у области посредовања у осигурању, пружање стручне помоћи и подршке посредницима

¹² Члан 14. ЗПО.

¹³ Члан 15. ЗПО.

¹⁴ Члан 16. ЗПО.

¹⁵ Члан 18. ЗПО.

¹⁶ Члан 20. ЗПО.

¹⁷ Члан 22. ЗПО.

у осигурању, итд.¹⁸

Најважније примедбе које се могу изнети у вези одредаба ЗПО, односе се на назив овог Закона у односу на његову садржину, затим на коришћење термина брокер, несразмерност сума осигурања које се односе на један захтев за накнаду штете у односу на све захтеве у току једне године, као и на одредбу која регулише одузимање дозволе за рад.

4) Статус посредника у осигурању у Републици Србији

Посредовање и заступање у осигурању у Републици Србији је регулисано Законом о осигурању (даље: ЗО)¹⁹. Послове посредовања у осигурању, као једину делатност, обавља друштво за посредовање у осигурању које је добило дозволу Народне банке Србије за обављање тих послова.²⁰ Уз послове посредовања у осигурању, друштво за посредовање у осигурању може обављати и послове саветовања и помоћи у обради штета и процени ризика и штета. Друштво за посредовање у осигурању не може обављати послове заступања у осигурању. У изузетним случајевима, друштво за посредовање у осигурању може обављати и послове заступања у осигурању за одређену врсту осигурања под условом да испуњава услове који су предвиђени у ЗО за обављање послова заступања, као и да има дозволу Народне банке Србије за обављање тих послова, с тим што у истом правном послу не може бити заступник за једну, а посредник за другу уговорну страну. Фирма друштва за посредовање у осигурању мора садржати и ознаку делатности „посредовање у осигурању“.

Посредник у осигурању мора, на првом месту, да буде способан да направи анализу ризика и концепт осигурања осигуранику, обзиром на ризике од којих је угрожен.²¹ Тачна анализа ризика је оцена могућих опасности, које угрожавају будућег осигураника и служи као претпоставка за израду концепта осигурања, као и основа за доношење одлука о избору осигуравача.²² За посредника је битна улога саветника, коју он има у односу на осигураника, а код избора врсте и обима осигуравајућег покрића и у избору осигуравача.²³

¹⁸ Извор: <http://www.capital.ba/osnovano-udruzenje-posrednika-u-osiguranju-republike-srpske/> (приступ 19.06.2011.).

¹⁹ Закон о осигурању Републике Србије („Сл. гласник Р. Србије“, бр. 55/04, 70/04-исправка, 61/05, 61/05-др. закон, 85/05-др. закон, 101/07, 63/09-УС, 107/09).

²⁰ Посредовање и посреднике у осигурању регулишу чланови 72-86 ЗО.

²¹ Мусић Ф., Искрено улагање у себе – сигуран добитак за све, Свијет осигурања, Загреб, број 1/2004, стр. 61; Мусић Ф., Пасивна продаја полиса осигурања, Свијет осигурања, број 1/2003, стр. 63; Мусић Ф., Квалитетна организација кућног уреда - увјет успјешног рада, Свијет осигурања, број 2/2004, стр. 63.

²² У Немачкој се тражи, да посредник у осигурању мора писмено водити разговоре са својим комитентом, односно, мора водити посебан записник о разговорима са комитентом.

²³ Ивањко Ш., Заваровални посредник ин световалец - поклиц приходности. Агенс, Љубљана 1999, бр.7, стр. 14.

Оснивање друштва за посредовање у осигурању по ЗО

Друштво за посредовање у осигурању оснива се као акционарско друштво или друштво са ограниченом одговорношћу, на основу закона којим се уређује правни положај предузећа, ако у ЗО поједина питања нису друкчије уређена. Ако се друштво за посредовање у осигурању оснива као акционарско друштво, новчани део основног капитала не може бити мањи од 25.000 евра, а ако се друштво за посредовање у осигурању оснива као друштво с ограниченом одговорношћу, новчани део основног капитала не може бити мањи од 12.500 евра. Ако друштво за посредовање у осигурању обавља и послове заступања у осигурању, износ наведеног, основног капитала, увећава се за 30%.

Друштво за посредовање у осигурању дужно је да у свом пословању обезбеди да основни капитал друштва увек буде у висини која није мања од наведених износа, с тим што у новцу, краткорочним хартијама од вредности и краткорочним пласманима, мора имати најмање 50% укупног износа основног капитала. Захтев за издавање дозволе за обављање послова посредовања у осигурању подносе оснивачи друштва за посредовање у осигурању или, у њихово име, лице које они овласте.²⁴ О захтеву за издавање дозволе за обављање послова посредовања у осигурању, Народна банка Србије одлучује решењем, у року од 60 дана од дана пријема захтева.

Одузимање дозволе друштву за посредовање у осигурању

Народна банка Србије ће одузети друштву за посредовање у осигурању дозволу за обављање послова посредовања у осигурању, ако: 1) друштво за посредовање у осигурању престане да испуњава један од услова из ЗО који регулишу садржину захтева за издавање дозволе за обављање послова посредовања и акте који се подносе уз тај захтев; 2) друштво за посредовање у осигурању својим пословањем угрози интерес осигураника или је утврђено непоштовање закона и других прописа; 3) друштво за посредовање у осигурању посредује за друштво за осигурање које нема дозволу за обављање послова осигурања.

²⁴ Уз овај захтев подноси се: 1) оснивачки акт; 2) доказ да је на привремени рачун код банке уплаћен новчани део основног капитала; 3) списак акционара, односно власника удела; 4) пословни план друштва; 5) доказ да физичка лица која су предложена за чланове управе и надзорног одбора друштва испуњавају услове из ЗО који регулишу издавање дозволе за обављање послова осигурања и реосигурања; 6) доказ о кадровској и техничкој оспособљености друштва; 7) предуговор или уговор о осигурању од одговорности за штете које настану обављањем делатности или безусловну финансијску гаранцију банке која је прихваћена од Народне банке Србије на суму осигурања, односно на износ од најмање 100.000 евра у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан уплате; 8) доказ о повезаности по основу капитала или на други начин са друштвима за осигурање, друштвима за заступање у осигурању или друштвима за посредовање у осигурању.

Овлашћење за обављање послова посредовања у осигурању

Послове посредовања у осигурању у друштву за посредовање у осигурању могу обављати само запослени у том лицу који имају овлашћење Народне банке Србије, које називамо и овлашћени посредници. Народна банка Србије издаје овлашћење за обављање послова посредовања у осигурању лицу које испуњава следеће услове: 1) има пребивалиште на територији Републике; 2) пунолетно је и има потпуну пословну способност; 3) положило је стручни испит за обављање послова посредовања у осигурању; 4) правноснажном судском одлуком није му изречена мера безбедности или заштитна мера забране обављања делатности. Народна банка Србије ближе прописује садржину и начин полагања испита.

*

* *

На крају овог дела, рећи ћемо да је друштво за посредовање у осигурању које обавља послове посредовања у осигурању на основу налога осигураника, дужно да осигуранику пружи објашњења и савете о околностима које су од значаја за закључење уговора о осигурању. ЗО дефинише и наведено, тако да је друштво за посредовање у осигурању дужно да, нарочито: 1) изради одговарајућу анализу опасности и предложи одговарајуће покриће; 2) изради процену солвентности осигуравајућег друштва, на основу података о пословању тог друштва; 3) посредује, ради преговарања о закључењу уговора о осигурању са осигуравајућим друштвом које, у односу на околности појединог случаја, осигуранику нуди најповољнију заштиту; 4) обавести осигуравајуће друштво о осигураниковој намери да закључи уговор о осигурању и да осигуранику понуди услове осигурања и упозна га са правилима за израчунавање премије; 5) провери садржину полисе осигурања; 6) понуди помоћ осигуранику за време трајања уговора о осигурању, пре и после наступања осигураног случаја, а нарочито да води рачуна о томе да осигураник у утврђеним роковима изврши радње које су од значаја за очување, односно, остваривање права из уговора о осигурању; 7) прати извршавање уговора о осигурању који је осигураник закључио уз његово посредовање; 8) изради предлог за измену закљученог уговора о осигурању, ради веће сигурности осигураника.

Друштво за посредовање у осигурању дужно је да упозна осигураника са свим правним и економским односима са осигуравајућим друштвом, који утичу на непристрасност друштва за посредовање у осигурању у испуњавању обавеза према осигуранику, а што се односи на чињеницу да је друштво за посредовање у осигурању дужно посредовати искључиво у закључењу уговора о осигурању са одређеним осигуравајућим друштвом и да је уговорило право на увећану провизију, у односу на уобичајену провизију за посредовање код одређених врста осигурања.

ЗО је ову материју регулисао „статусним“ законом. Иако је и у истом делу регулисао и посредовање и заступање у осигурању, он је, јасно, раздвојио

ове правне послове. Иначе, највеће друштво за посредовање, које ради на територији Србије, је амерички Marsh.

5) Посредовање у осигурању по праву ЕУ

Важност посредника у осигурању у ЕУ показује и чињеница, да су у претходне три деценије донесене две Директиве и једна Препорука о положају, правима и обвезама посредника у осигурању са анексима. Посредник у осигурању има одређену улогу у продаји осигуравајућих и реосигуравајућих производа у ЕУ.²⁵ Први корак ка остваривању права посредника осигурања је био учињен доношењем Директиве ЕЕЗ број 77/92 од 13.12.1976. године о мерама за ефикасно провођење права до оснивања и слободе обављања услуга у области осигурања.²⁶ Ова Директива примењивала се до почетка примене одредаба националног законодавства, у која је ова Директива била имплементирана. С обзиром на промене на тржишту осигурања, у Европској заједници је 18.12.1991. године донесена и Препорука комисије број 92/48 ЕЕЗ о посредницима осигурања²⁷, која је помогла у усклађивању националних законских одредби о условима за обављање послова посредовања. Средином деведесетих година приступило се изради посебне Директиве о посредницима у осигурању, која би обухватила нове промене на тржишту осигурања, а, посебно, дала основу за обављање посредничких послова банака и неких финансијских институција. Циљ ове Директиве је била њена примена на сва лица, чија је делатност обављање услуга посредовања између трећих лица, кад је у питању накнада, која може бити у новцу или у неком другом облику, зависно од ефикасности деловања посредника. Директива је требало да доринесе усклађивању деловања посредника и с осталим Директивама, а, нарочито са онима које се односе на питање услуга информативног друштва и заштите потрошача на финансијском тржишту.²⁸

На основу наведеног, донесена је 09.12.2003. године, Директива 2002/92/ЕЗ Европског парламента и Савета²⁹, док је Директива 77/92/ЕЕЗ укинута, а

²⁵ Краус Х., Седања ин приходња уредитев статуса ин дејавности заваровалних посредников в Европи, Дневи словенскога заваровалништва, Зборник, Љубљана, 1999, стр. 25.

²⁶ Council Directive 77/92/EEC of 13 December 1976 on measures to facilitate the effective exercise of freedom of establishment and freedom to provide services in respect of the activities of insurance agents and brokers (ex ISIC Group 630) and, in particular, transitional measures in respect of those activities (Official Journal L 026, 31/01/1977 P. 0014 – 0019).

²⁷ 92/48/EEC: Commission Recommendation of 18 December 1991 on insurance intermediaries (Official Journal L 019, 28/01/1992 P. 0032 – 0033).

²⁸ Furminski A., Das Image der Versicherung, Zeitschrift für die ges. Versicherungs vesseb., 3/1979.

²⁹ Directive 2002/92/EC of the European Parliament and of the Council of 9 December 2002 on insurance mediation (Official Journal L 9, 15.1.2003, p. 3–10).

део одредаба Препоруке Комисије 98/257 ЕЕЗ од 30.03.1998. године је остао на снази, а што се односи на вансудско решавање спорова потрошача и посредника у осигурању. Наведена Директива јасније одређује одређене појмове, као што је посредник у осигурању и разграничава послове посредовања од сличних послова, који се обављају у области осигурања. Директива се не односи на услуге посредовања, ако се ради о закључењу уговора о осигурању, за које је потребно познавати само садржај једног уговора о осигурању, и ако се такав уговор односи на имовинско осигурање, чија годишња премија већа од 500 евра, а трајање није дуже од пет година. Директива детаљније прописује обавезу држава чланица ЕУ, да уреде питање регистрације посредника у осигурању, како физичких лица, која се тиме баве, тако и правних. Према Директиви, сваки посредник у осигурању, а односи се то и на посреднике у реосигурању, морају имати одговарајуће знање и способности, а морају да испуњавају и услове за обављање тог посла, које одређују чланице у свом законодавству. Начин проверавања тог знања је у надлежности појединих држава. Посредници морају бити угледна лица у својој средини. Посредници не смеју да буду кажњени за кривична дела из области заштите својине и кривична дела у вези са финансијским услугама. Обзиром да посредници наступају у своје име и за свој рачун и одговарају за могућу штету насталу, непрофесионалним радом, својим клијентима, Директива одређује, да сваки посредник мора бити осигуран од одговорности, тако да сума осигурања не сме бити мања од 1 милиона евра за сваки појединачни захтев, односно, укупно 1,5 милиона евра годишње за све могуће одштетне захтеве, а ако то није случај, онда посредник мора имати на располагању имовинску вредност, чију висину прописује држава чланица, као јемство. Посебни услов по Директиви је, да посредници морају имати стална финансијска средства у висини 4 % годишње суме примљених премија, од чега је минимум 15.000 евра.

Посредници у осигурању и Директива „Солвентност II“

Једно од основних питања које се поставља код оваквог дефинисања улоге брокера, односи се на повећање цене премија. То се питање поставља и због примене Директиве ЕУ под називом „Solvency II“ („Солвентност II“). Стручњаци тврде да неће доћи до поскупљења, већ управо супротно, доћи ће до снижења цене полиса, обзиром да ће се створити јача конкуренција. Иначе, циљ увођења „Солвентности II“, односно, примене одредаба Директиве ЕУ бр. 2009/138/ЕС³⁰, која ће се примењивати од јануара 2013. године, јесте увођење свеобухватног управљања ризиком у циљу заштите осигураника.³¹ Сама

³⁰ Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) (OJ L 335/1, 17.12.2009.)

³¹ Background to the Solvency II Project, http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/solvency/

„Солвентност II“ даје могућност примене интерних модела, прилагођених сваком осигуравачу, односно, његовој ситуацији³². „Солвентност II“ представља побољшани регулаторни оквир солвентности осигуравајућих друштава путем: увођења система мерења солвентности заснованог на ризику, чиме се афирмише приступ опрезног мерења степена ризика портфеља осигуравача и пропорционалног утврђивања потребног износа капитала. Предметни пројект у анализу укључује следеће категорије ризика: кредитни ризик, тржишни ризик, пословни ризик, ризик ликвидности и ризик осигурања. Кад су у питању земље у региону, утицај „Солвентности II“ ће настати, пре свега, због: а) евентуалног преузимања и примене правила „Солвентност II“; б) припреме за улазак у ЕУ; в) реосигурања; и г) осигуравајућих друштава која су у власништву власника из земаља ЕУ.

б) Осигурање од професионалне одговорности посредника у осигурању

Веома важно питање за рад посредника у осигурању је питање њиховог осигурања од професионалне одговорности. Појам професионалне одговорности није прецизно дефинисан, али се веже за професије у којима постоје кодекси понашања, струковна удружења, итд.³³ Све је већи тренд уговарања осигурања од професионалне одговорности. У регулисању ових института треба поћи од основних појмова, који дефинишу одговорност и осигурање од одговорности. Осим тога, законодавац мора да води рачуна и о основном циљу који се постиже овим осигурањем, а то је накнада материјалне и нематеријалне штете.

Постоје различита схватања о осигурању од одговорности. Та схватања се крећу од оних, која сматрају да је уговор о осигурању од одговорности, уговор у корист трећих лица, до оних која сматрају да је тај уговор *sui generis*. Ако би прихватили чињеницу да је овај уговор *sui generis*, тада би морали прихватити чињеницу да права из овог уговора треће лице стиче, само кад се догоди штета.³⁴ Но, осигураник не закључује уговор о осигурању од одговорности, да би треће лице стекло извесну корист, него да би себе обезбедио од евентуалних истицања одштетних захтева, у случају настанка штете, тј. осигураног случаја.³⁵ У случају настанка штете, трећа лица би добила основ за подношење захтева за накнаду штете осигуравајућем друштву, које би било дужно да исплати накнаду. Код професионалне одговорности, обавеза на накнаду штете настаје, само, када је до настанка штете дошло због професионалне грешке или пропуста осигураника у извршењу обавеза према трећим лицима, а по

background_en.htm

³² www.osiguranje.hr

³³ Одак В., Обвезна осигурања, Дани хрватског осигурања, Опатија 15.-16.11.2004, стр. 20.

³⁴ Шулејић П., нав. дело, 388.

³⁵ Шулејић П., нав. дело, стр. 388-389.

закљученом уговору или донетој одлуци.³⁶

Код осигурања од професионалне одговорности посредника у осигурању ће се примењивати правила о накнади штете код осигурања од одговорности, што значи да ће се примењивати правила која се примењују и код осигурања имовине. Код ове врсте осигурања се мора доказати узрочна веза, односно чињеница да је поступак посредника у осигурању проузроковао штету клијенту. До једне појаве, до једног догађаја доводи, углавном, сплет разноврсних узрока.³⁷ Значи, да би дошло до обавезе осигуравача на исплату штете, мора да постоји адекватна узрочна веза, а утврђивање адекватне узрочне везе између штетниковог понашања и настале штете је питање, о којем одлучује суд. Оштећено лице има право да ступи у директан контакт са осигуравајућим друштвом, која има закључен уговор о осигурању од одговорности са осигураником – посредником, који је одговоран за штету. Оштећено лице има право на накнаду штете до уговорене осигуране суме, као и на законску камату.³⁸

Овим осигурањем покривена је законска грађанска одговорност осигураника за чисто финансијске штете учињене корисницима услуге посредовања у осигурању, које настају као последица пропуста и грешака у обављању професионалне делатности посредовања у осигурању, као и повредом прописа којима је регулисана наведена делатност. Осигуравајуће покриће пружа се само за случајеве из обављања послова посредовања у осигурању за које је посредник у осигурању добио писмено овлашћење од стране трећег лица пре настанка осигураног случаја. Предмет осигурања су и судски трошкови које осигураник може да има у вези са осигураним случајем³⁹. Иначе, код осигурања од одговорности посредника у осигурању, премија осигурања се утврђује на основу следећих елемената: 1) годишњи износ провизије; 2) висина покрића (сума осигурања); 3) обим покрића (франшиза); 4) елементи наведени у Тарифи премија.⁴⁰

У Хрватској је регулисана ова врста осигурања. Минимални износ покрића је утврђен Законом о осигурању Хрватске⁴¹ у коме се одређује да је друштво за посредовање дужно да у року од једне године од дана ступања на снагу овога Закона има закључен уговор о осигурању од одговорности или обезбеђено одговарајуће јемство. Посредник у осигурању мора имати

³⁶ Чоловић В., Обавезно осигурање од одговорности стечајног управника, Традиционално IV саветовање правосуђа „Стечај и приватизација“, Вршац 2007, Зборник радова, стр. 132.

³⁷ Станковић О., Водинелић В., Увод у грађанско право, Београд 1996, стр. 217.

³⁸ Керета Ј., Осигурање од професионалне одговорности, часопис Сигурност, вол. 48, бр. 3 (01.10.2006.), стр. 323.

³⁹ <http://www.dunav.com>

⁴⁰ <http://www.euroherc.hr/osiguranje-odgovornosti-tvrtke/odgovornost-posrednika-u-osiguranju-reosiguranju> (приступ 27.06.2011.)

⁴¹ Закон о осигурању Републике Хрватске (Народне новине бр. 151/05, 87/08, 82/09).

закључено осигурање од одговорности из делатности посредовања у осигурању са сумом осигурања од најмање 7,5 (око милион евра) милиона куна по сваком одштетном захтеву, односно, 11,2 милиона куна (око милион и по евра) за све одштетне захтеве у једној години.

Кад су у питању искључења из ове врсте осигурања, осигуравајућа друштва неће бити у обавези да плате штету у следећим случајевима: а) због намерно и преварно проузрокованих штета од стране уговарача осигурања или осигураника; б) због пропуста или грешака насталих пре закључивања уговора о осигурању од одговорности; в) због штета насталих услед прекорачења овлашћења из пуномоћи за посредовање у осигурању.⁴²

7) Закључак

Основни задатак посредника, односно, брокера у осигурању, је да понуди клијенту оно што је најбоље за њега од онога што се на тржишту осигурања нуди. Посредовање и сам посредник – брокер, у осигурању представљају кључну карику у ланцу између осигуравајућих друштава и корисника неког вида осигурања. Посредници имају главну улогу у односима страна које имају супротстављене интересе, тј. осигуравајућих друштава која имају за циљ да клијенту наплате максималну премију уз минималан ризик да дође до осигураног случаја са једне стране, и клијената који теже да уз плаћање што ниже премије обезбеде максимално покрића предмета осигурања.⁴³ Посредовање у осигурању у земљама у региону није развијено као у земљама чланицама ЕУ. Разлози за незнантно учешће посредника у остваривању премије осигурања су бројни. Они се односе на развој осигурања, статус осигурања, као и на регулисање те области. Закључке, односно примедбе, које ћемо изнети, односе се, пре свега, на законодавца у Републици Српској, односно на ЗПО. Те примедбе су следеће:

1) Назив Закона не одговара садржини истог, обзиром да се у ЗПО регулише и заступање у осигурању. Видели смо, напред, да се делатности посредовања и заступања разликују, односно, да се разликују основне карактеристике уговора који дефинишу ове две делатности;

2) Друга примедба се може односити и на друга законодавства, као што је законодавство Србије. Наиме, није направљена јасна дистинкција између посредника у осигурању, као физичких лица и друштва за посредовање у осигурању. У истој одредби се говори и о брокеру и о брокерском друштву, тако да се не може, увек, схватити, да ли се ради о физичком или правном лицу. Та грешка се може исправити на тај начин, што би се у посебним одредбама регулисала сва питања везана, посебно за брокере, посебно за брокерска

⁴² <http://www.crosig.hr/osiguranja/osiguranje-imovine/osiguranje-odgovornosti/osiguranje-od-odgovornosti-posrednika-u-osiguranju-i-reosiguranju> (приступ 27.06.2011.)

⁴³ Тасић М., Брокери у осигурању, Пословна политика, бр. 6-7, вол. 37, Београд 2008, стр. 44.

друштва за осигурање. У законодавству Србије нису јасније дефинисани овлашћени посредници и њихов статус у односу на друштво за посредовање;

3) Термини „брокер“ и „брокерско друштво“ су, у ЗПО, коришћени на неадекватан начин у односу на коришћење појма „посредник“;

4) Уопште, сам текст ЗПО је несистематичан. Разлог томе је оно што смо рекли напред, а то је да назив закона не одговара садржини. Осим тога, има доста нелогичности, а поменућемо само неке. Нпр., у ЗПО се каже да „Брокерска друштва у осигурању морају поставити овлашћеног заступника, који је регистровани појединац брокер у осигурању.“⁴⁴ Затим, у истој одредби се говори о оснивачком капиталу и о закључењу уговора о осигурању од одговорности⁴⁵. Следеће, у одредби која дефинише давање дозволе за рад, врло је нејасан део који одређује кад дозвола за рад неће остати на снази. То се односи, пре свега, на документа која ту чињеницу морају да докажу⁴⁶.

Велика предузећа би требало да чешће користе услуге посредника у осигурању, односно, све потенцијале које им пружа осигуравајућа заштита. Но, чињеница је да у нашем региону није тако. Таква ситуација би могла да се исправи, тако што би посредници у осигурању сваком поједином клијенту – осигуранику, понудили прилагођен уговор о осигурању, тј. полису, у односу на предмет осигурања. За правно регулисање ових односа битно је да се, на нивоу професионалног удружења брокера осигурања које тек треба да се оснује, израде јединствени општи услови овог уговора по узору на најразвијенији правни систем у овој области - право В. Британије, обзиром да ЕУ још није остварила став Европске комисије да се донесе Закон о брокерима осигурања и да се донесе Кодекс о професионалном понашању брокера осигурања по узору на Кодекс понашања британских регистрованих брокера осигурања. У правном нормирању (општих услова) уговора о брокеражи у пословима осигурања новим брокерским фирмама значајну помоћ могу и треба да пруже осигуравајуће организације, с обзиром на њихову повезаност у пословању на тржишту осигурања и на околност да ће осигурање одговорности посредника у осигурању бити уврштено у услове за добијање лиценце за рад ових фирми, односно у корпус обавезних осигурања.⁴⁷

⁴⁴ Члан 13, ст.1 ЗПО.

⁴⁵ Члан 14, ст.1 ЗПО.

⁴⁶ Члан 15, ст.1 ЗПО.

⁴⁷ Славнић Ј., Уговор о брокеражи у пословима осигурања - нови тип уговора у нашем праву, Правни живот бр. 5-6, вол. 52, Београд 2003, стр. 33.

Prof. Vladimir Čolović, Ph.D
Institute of Comparative Law, Belgrade

STATUS OF INSURANCE BROKER

Summary

Insurance brokerage is activity which perform individuals and legal entities. This activity is very important for insurance. Insurance broker (individual or legal entity) attempts to correlate the policyholders or the insured with the insurance company. Insurance broker is entitled to a commission fee for the insurance brokerage. This paper pays attention to regulating the status of insurance brokers in the Republic of Srpska, in Serbia and in the other countries. The author critically reflects on some decisions in the legislation of the Republic of Srpska. This paper presents some proposals for the future regulation of this topic. In Serbia, the insurance brokerage is regulated by the “status” law, that regulates, in general, the status of insurance companies. On the other hand, in the Republic of Srpska, this topic is regulated by special act. The biggest criticism that can be send to the legislator of the Republic of Srpska refers to the name of the act. Otherwise, the insurance brokerage has much more importance in other countries. In other countries, the amount of premiums earned by the insurance brokers is very large. Also, this paper presents the regulation of this topic in EU legislation.

Key words: *brokerage, insurance, broker, premium, insurance company, insured, fee.*